

Pathology of fabric tissues of Urmia city by combining risk management technique and best-worst model (FMEA and BWM)

Ahmad Karimi^{1*}, Mohammad Rasoli²

1. nstructor, of geography and urban planning, Payam Noor Tehran University, Iran.

2. PhD in Geography and Planning, Farhangian University, Tehran, Iran.

Received Date: 22 September 2024 **Accepted Date:** 27 November 2024

Abstract

Background and Aim: In recent years, paying attention to inefficient tissues and recognizing the damage caused in the body and city space has become a serious issue, which necessitates finding appropriate models and methods in order to improve the physical and social dimensions., economic and environmental has made inefficient tissues more necessary. In this regard, the current research was conducted with the aim of pathology of dysfunctional tissues in Urmia city.

Methods and Material: The present research was applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of data collection, and the field-library method was used to collect information. In this research, infrastructure security risk assessment (FMEA technique) has been used in the first place to identify the risks of inefficient structures in Urmia city, specify the risk priority number and determine the operators, and in the next place, the BWM model has been used to check the amount. The compatibility of indicators and their calibration have been used.

Results and Discussion: The investigations carried out in the form of FMEA technique have shown that out of 34 damages with 8 potential effects (vulnerability to earthquakes, increase in social disorder, increase in pollution, decrease in belongingness, physical conflict, financial-financial disability of residents, managerial weakness, weakness in event management) have a significant level of risk and the results of the BWM model have shown that improving the quantity and quality of the platforms for holding ceremonies and historical-cultural events (recreation based on the model event-oriented) and accurate identification of events in worn-out tissues are placed in the first priority of organizing inefficient tissues of Urmia city.

Key words: Pathology, fabric tissues, FMEA, BWM, Urmia.

* **Correspong Author Email:** ahmadkarimi2413@gmail.com

Cite this article: Karimi, A. and Rasoli, M. (2024). Pathology of fabric tissues of Urmia city by combining risk management technique and best-worst model (FMEA and BWM). *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 5(4), 42-56.

آسیب شناسی بافت های ناکارآمد شهر ارومیه با تلفیق تکنیک مدیریت ریسک و مدل بهترین بدترین (BWM و FMEA)

احمد کریمی^{۱*}، محمد رسولی^۲

۱. مربی جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور تهران، ایران.

۲. دکتری جغرافیا و برنامه ریزی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۷

چکیده

زمینه و هدف: در سال های اخیر توجه به بافت های ناکارآمد و شناخت آسیب های ایجاد شده در کالبد و فضای شهر به موضوعی جدی تبدیل شده است که این امر لزوم یافتن الگوها و روش های مناسب به منظور بهبود ابعاد کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی بافت های ناکارآمد را بیش از پیش ضروری ساخته است. در این راستا پژوهش حاضر با هدف آسیب شناسی بافت های ناکارآمد شهر ارومیه انجام شده است.

روش بررسی: نوع تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر گردآوری داده توصیفی-تحلیلی بوده است و برای جمع آوری اطلاعات از روش میدانی - کتابخانه ای استفاده شده است. در این پژوهش در وهله نخست از ارزیابی ریسک امنیتی زیرساخت (تکنیک FMEA)، جهت شناسایی ریسک های بافت های ناکارآمد شهر ارومیه، مشخص سازی عدد اولویت ریسک و تعیین عملگرها استفاده شده است و در وهله بعدی از مدل BWM جهت بررسی میزان سازگاری شاخص های و ارجعیت بندی آن ها استفاده شده است.

یافته ها و نتیجه گیری: بررسی های صورت گرفته در قالب تکنیک FMEA نشان داده است که از ۳۴ آسیب با ۸ اثر بالقوه (آسیب پذیری در برابر زلزله، افزایش ناهنجاری اجتماعی، افزایش آلودگی، کاهش تعلق خاطر، تضاد کالبدی، ناتوانی مالی-پولی ساکنان، ضعف مدیریتی، ضعف در رویداد مدار) سطح خطر بارزی دارند و نتایج حاصل از مدل BWM نشان داده است که بهبود کمیت و کیفیت بسترهای برگزاری مراسم ها و رویدادها تاریخی- فرهنگی (بازآفرینی مبتنی بر الگوی رویدادمداری) و شناسایی دقیق رویدادها در بافت های فرسوده در اولویت نخست ساماندهی بافت های ناکارآمد شهر ارومیه قرار گرفته اند.

کلید واژه ها: آسیب شناسی، بافت های ناکارآمد، FMEA، BWM، ارومیه.

* نویسنده مسئول: ahmadkarimi2413@gmail.com

ارجاع به این مقاله: کریمی، احمد، رسولی، محمد. (۱۴۰۳). ۴. آسیب شناسی بافت های ناکارآمد شهر ارومیه با تلفیق تکنیک مدیریت ریسک و مدل بهترین-بدترین (FMEA و BWM). فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای، ۵(۴)، ۴۲-۵۶.

مقدمه و بیان مسأله

شهر به عنوان یک سیستم پیچیده دارای کلیتی یکپارچه و پویا است، که در جریان چرخه حیات خود رشد می کند و متحول می شود (رسولی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۵۰)، و برای خود آستانه ای تعریف می کند (Korkmaz, Balaban & Balaban, 2019: 1). به طوری که با انقلاب صنعتی و پیشرفت تکنولوژی ناشی از آن، به تغییرات بطنی و نامحسوس جمعیت سرعت بخشیده و افزایش جمعیت شهرها و برهم خوردن تعادل های اجتماعی و محیطی شهرها را موجب گردیده است (Farjam & Hossieni Motlaq, 2019).

در همین راستا همزمان با ایجاد بافت های جدید به دور شهرها در راستای پاسخگویی به نیازهای جمعیتی، بافت های فرسوده (رسولی و همکاران، ۱۴۰۱: ۵۵)، و ناکارآمد در بخش های قدیمی شکل گرفتند (نامور و همکاران، ۱۴۰۱: ۶۶). در این میان بافت های فرسوده، با مشکلات اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی، شاهد پیامدهایی چون بیکاری، ناپایداری سکونت، کاهش کیفیت زندگی، عقب افتادگی روند توسعه و خارج سازی ساماندهی آن از نیروهای بازار و ساکنان شدند، که به وضوح این مشکلات در اکثر شهرهای بزرگ و تاریخی کشورهای جهان از جمله شهرهای ایران به چشم می خورد (سرور، ۱۳۹۸: ۲)، به طوری که در حال حاضر در کشور ایران بیش از ۶۷ هزار هکتار بافت فرسوده و ناکارآمد با جمعیت بیش از هشت و نیم میلیون نفر در ۳۸۳ شهر شناسایی شده (محمد صالحی و همکاران، ۱۳۹۳: ۷۴) و در شهر ارومیه (محدوده تحقیق حاضر) از ۱۱ هزار و ۲۰۰ هکتار مساحت شهر، ۴۱۷ هکتار آن در محدوده بافت فرسوده قرار گرفته است (شهرداری ارومیه، ۱۳۹۹)، که باعث شده است امروزه بافت های فرسوده شهری به مهم ترین معضل شهری تبدیل شوند (نعمت الهی، ۱۴۰۱: ۷۲)؛ به رغم آنکه این بافت ها روزگاری بخش مهمی از هویت شهر و گنجینه تاریخی شهر به حساب می آمدند و دارای ریشه های سکونتی ارزشمند با غنای فرهنگی، اجتماعی و معماری فراوان بودند، به تدریج به مناطق ناامن و مخروبه تبدیل شده اند و هویت شهر را دچار مشکل کرده اند. این بافت ها از یک سو به جهت فرسودگی شدید و نبود دسترسی مناسب به خدمات شهری و بهداشتی و از طرف دیگر به دلیل مشکلات فرهنگی و امنیتی و نیز عدم تطابق زندگی با زندگی امروزه شهری و شهرسازی مدرن دارای مشکلات روبنایی و زیرساختی فراوانی هستند (پورصفوی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳۵).

در این راستا در جهت حل مشکلات گفته شده، سیاست های مختلفی ارائه شده است؛ به گونه ای که برای بیش از ۵۰ سال، دولت های مختلف در تلاش بوده اند تا خلاء ناشی از فروپاشی این مراکز را جبران کنند (قادی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۴۹). در این میان دخالت در بافت های فرسوده در ابتدا صرفاً کالبدی بود و در توصیه نامه های اولیه بیشتر بر حفظ اصالت و ارزش های تاریخی، کالبدی - معماری و مواد و مصالح تأکید می شد (آقای زاده و محمدزاده، ۱۳۹۸: ۱۲۴)، اما از آنجاکه فرسودگی شهر صرفاً کالبدی نیست و دارای جنبه های گوناگونی (اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی - زیستی) می باشد (Jose Rua, 2019: 3)

رویکردهای مواجهه با بافت های فرسوده و ارائه راه حل ها نیز باید متفاوت گردد (سادات موسوی نژاد، ۱۳۹۵: ۳)، در همین ارتباط جهت مداخله مناسب در بافت های فرسوده شهری ابتدا باید آسیب وارد شده به کالبد و ترکیب جمعیتی بافت را شناسایی نمود و پس از بررسی عوامل به وجود آورنده و تأثیرگذار بر افزایش این آسیب ها نوع مداخله در بافت را

تعیین نمود. در همین راستا تحقیق حاضر سعی داشته است ضمن شناسایی آسیب‌های حاصل از بافت‌های فرسوده، به ارائه راحل‌های مداخله متناسب با ریسک‌ها پردازد و در نهایت راه‌حل‌های پیشنهادی را اولویت‌بندی کند. در همین چارچوب تحقیق حاضر سعی در پاسخگویی به سوالات ذیل داشته است؛

- بارزترین ریسک‌های حاصل از بافت‌های فرسوده شهر ارومیه کدام‌اند؟
- اولویت ساماندهی مبنی بر نظر کارشناسان در بافت‌های فرسوده کدام‌اند؟

پیشینه تحقیق

نواحی فرسوده (کهن شهر) در زمان شکل‌گیری، پاسخگوی سلسله مراتب نیازهای ساکنان خود بوده است، اما در پی تحولات و تغییرات در نیازهای زیستی، اجتماعی، اقتصادی اکنون نه تنها فاقد عملکرد مطلوب شده‌اند، بلکه باعث ایجاد آسیب نیز شده‌اند (نیازی و فرقانی، ۱۳۹۴: ۲). در همین چارچوب به یکی از ضرورت‌های توجه مسئولان تبدیل شده‌اند، و مطالعات گسترده‌ای در سطوح داخلی و خارجی جهت ساماندهی این بافت‌ها صورت گرفته است، که در اینجا به جدیدترین آن‌ها اشاره می‌گردد:

شین (۲۰۲۳)، در مقاله‌ای تحت عنوان طراحی نوسازی شهری براساس تجزیه و تحلیل بافت‌های فرسوده اذعان می‌کند، که همراه با افزایش جمعیت، تقاضای شهر برای زمین بیشتر می‌شود، و شهرها همچنان به گسترش قلمروی خود ادامه می‌دهند، در نتیجه استفاده مجدد از منابع زمین در داخل شهر که رها یا فرسوده شده‌اند لازم و ضروری است چاردولیاب و سجادزاده^۱ (۲۰۲۲) پژوهشی با عنوان مدل توسعه استراتژیک برای بازآفرینی هسته‌های تاریخی شهر انجام داده‌اند که نتایج نشان داده است رویکرد اقتصادی مبتنی بر گردشگری هسته تاریخی همدان، می‌تواند به عنوان پدیده محوری برای شکل دادن به مدل توسعه استراتژیک مورد استفاده قرار گیرد.

فالانگا^۲ (۲۰۲۲) نیز در پژوهشی به درک دل‌بستگی مکانی از طریق بینش ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری از لیسبون پرداخته است و نتایج نشان داد که هویت و دل‌بستگی مکانی یک پیش‌شرط مثبت برای تغییرات درونی از طریق کنش خودبه‌خودی جامعه است که در فضاهای ویژه‌ای توسعه یافته است. در مقابل، تغییرات بیرونی، حس کنترل افراد را کاهش و مانع از دل‌بستگی مکانی برای بازسازی شهری می‌شوند.

در بخش مطالعات داخلی نیز بهادری و همکاران (۱۳۹۶)، در مقاله‌ای با عنوان آسیب‌شناسی فرهنگی و اجتماعی بافت‌های مساله دار شهری (مورد مطالعه: بافت‌های فرسوده کرج) عنوان می‌کنند که رابطه مستقیم و مثبتی میان فرسودگی بافت شهری و میزان آسیب‌های اجتماعی در بافت‌های فرسوده وجود دارد. در این میان فقر اقتصادی ساکنان در بافت فرسوده شهری کرج به عنوان عاملی است که در وقوع و میزان بالای آسیب‌های اجتماعی مؤثر می‌باشد.

¹. Chahardowli & Sajadzadeh

². Falanga

توکلی‌نیا و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی تحت عنوان تحلیلی بر آسیب شناسی فضایی از ساختار کالبدی و بافت اجتماعی منطقه شش کلانشهر تهران با رویکرد پدافند غیرعامل عنوان می‌کنند که آسیب پذیری منطقه از لحاظ ساختار کالبدی متوسط و رو به پایین، در مقابل آسیب پذیری بافت اجتماعی منطقه بالاتر از حد متوسط بوده است.

توفیق و فرزانه (۱۴۰۱)، در پژوهشی تحت عنوان تبیین و بررسی بحران هویت از منظر آسیب شناسی بافت های تاریخی (مورد مطالعاتی: محله فهادان یزد) عنوان می‌کنند که ریشه دواندن بحران هویت ناشی از برون رفت جمعیت بومی و عدم حس تعلق به مکان در سکنه جدید، فرسودگی بافت و تغییرات کالبدی غیراصولی و بدون برنامه‌ریزی و عجولانه انزواگزینی محله بوده است.

مبانی نظری

فرسودگی، ناکارآمدی و کاهش کارایی یک بافت نسبت به کارآمدی سایر بافت‌های شهری است (محمدی کرمجو، ۱۳۹۵: ۲۰) که باعث بی‌نظمی، عدم تعادل و افول حیات شهری می‌شود (نقدهی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۲۲). و عملکردی یک قسمت از آن بافت، باعث کاهش کیفیت زندگی در دیگر بخش‌های شهر می‌شود (Baek & park, 2012:486).

ناکارآمدی یک فرایند فزاینده، روبه‌زوال (Rosemary et al, 2005)، دارای اثر تجمعی با روابط بازخوردی میان کارکردهای شهری است که موجب آسیب‌پذیری شهر و مستعد کردن آن تا ابتلا به بحران و ایجاد عدم تعادل در سطوح و وجوه متفاوت شهر می‌گردد (Mirakhurli, 2016). در واقع، بافت ناکارآمد محوطه‌ای است که در شرایط فعلی آن حداقل چند شرط ناکارآمدی را دارا بوده، که اساساً به رشد شهر آسیب می‌رساند یا مانع از آن می‌شوند و روند احداث مسکن را کند یا ناتوانی اقتصادی یا اجتماعی ایجاد می‌کنند (Deng & Deng, 2015) و تهدیدی برای سلامت عمومی، ایمنی و رفاه اجتماعی هستند (Kalantari et al, 2019).

تعیین این‌که محدوده، یک محدوده ناکارآمد است یا نه نتیجه‌ای ترکیبی است قابل استناد به وجود عوامل گوناگون فیزیکی، زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی، در نتیجه ناکارآمدی به‌واسطه شرایط متعددی پدید می‌آید که در ترکیب باهم روند زوال محدوده را تسریع می‌نماید. در محدوده‌ای که شرایط ناکارآمدی چشمگیر است، مجموعه‌ای از مشکلات اجتماعی، اقتصادی و کالبدی (Pishgahifard et al, 2011) وجود دارد و انتظار نمی‌رود مردم تمایلی به نوسازی داشته (Rezvani et al, 2017) و با فعالیت‌های دولت یا مؤسسات خصوصی یا هر دو و بدون طرح توسعه مجدد مشکلات کم شود یا شرایط تغییر کند (Mirakhurli, 2016).

در ایران به استناد مصوبه جلسه مورخ ۱۳۸۴/۱۱/۱۶ شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، این بافت‌های به شرح زیر تعریف می‌گردد؛ به عرصه‌هایی از محدوده قانونی شهرها اطلاق می‌شود که به دلیل فرسودگی کالبدی، عدم برخورداری مناسب از دسترسی سواره، خدمات و زیرساخت‌های شهری آسیب‌پذیری بوده و از ارزش مکانی، محیطی و اقتصادی نازلی برخوردارند. این بافت‌ها به دلیل فقر ساکنین و مالکین آن‌ها امکان نوسازی خود به خودی را نداشته و نیز سرمایه‌گذاران انگیزه‌ای جهت سرمایه‌گذاری در آن را ندارند (Supreme Council for Urbanism and Architecture of Iran, 2003).

جدول ۱- گونه‌های ناکارآمد شهری

توضیحات	گونه
محدوده‌ها و محله‌های نابسامان واقع در عرصه تاریخی شهر	بافت‌های شهری دارای میراث تاریخی و فرهنگی هستند. در گستره آن‌ها، بناها و مجموعه فضاها و آثار تاریخی با ارزش وجود دارد.
محدوده‌ها و محله‌های نابسامان واقع در بافت پیرامونی مراکز شهری	بافت‌های شهری فاقد میراث ویژه تاریخی - فرهنگی می‌باشند.
محدوده‌ها و محله‌های نابسامان با پیشینه روستایی (روستاهای ادغام‌شده)	بافت‌های روستایی که به مرور زمان در داخل محدوده خدماتی شهر قرار گرفته‌اند را شامل می‌شود
سکونتگاه‌های غیررسمی	بافت‌های حاشیه‌ای که در داخل محدوده خدماتی شهری (بافت‌های زورآبادی) و یا خارج از حریم و حوزه نفوذ شهرهای بزرگ واقع شده‌اند.
محدوده‌های ناکارآمد با کاربری ناهمگون شهری	از قبیل انبار - مراکز صنعتی - پادگان و...

منبع: رسولی و همکاران، ۱۴۰۰؛ Supreme Council for Urbanism and Architecture of Iran, 2003

جدول ۲- عوامل شکل‌دهنده ناکارآمد شهری

ویژگی‌ها	عوامل
<p>- رکود فعالیت‌ها، وضعیت نامطلوب اشتغال و درآمد ساکنین؟</p> <p>- سکونت اقشار کم‌درآمد؛</p> <p>- موقعیت و ارزش زمین و افت قیمت زمین و مسکن و کاهش ساخت‌وساز در این مناطق</p> <p>- سرمایه‌گذاری ناموزون و نامتعادل در امور عمران شهر (Mohammadi Karamjavan, 2016)</p>	عوامل و زمینه‌های اقتصادی و مالی
<p>- پراکندگی نامتوازن جمعیت و بارگذاری نامتعادل آن در نواحی شهری؛</p> <p>- مشکلات و ناهنجاری‌های اجتماعی، فرهنگی و کاهش امنیت؛</p> <p>- جابجایی اکولوژیکی طبقات اجتماعی (Andalib, 2010. Janmardi, 2014)</p>	عوامل و زمینه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی
<p>- ناپایداری ابنیه و بناهای موجود؛</p> <p>- ناکارآمدی زیرساخت‌ها و کمبود خدمات و تأسیسات شهری زیربنایی (Andalib, 2010)</p> <p>۱- عمر ابنیه: بیش از ۸۰ درصد از ساختمان‌ها در این گونه‌بندی دارای قدمتی بیش از ۵۰ سال می‌باشند.</p> <p>۲- بافت‌ها ریزدانه بوده و معمولاً مساحت کمتر از ۲۰۰ مترمربع دارند.</p> <p>۳- نوع مصالح: مصالح آن معمولاً شامل خشت، آجر، چوب و آهن بوده که فاقد استاندارد می‌باشند.</p> <p>۴- تعداد طبقات: معمولاً یک یا دو طبقه هستند</p> <p>۵- دسترسی: دسترسی به آن‌ها معمولاً پیاده، معابر گونه و بن‌بست می‌باشند</p> <p>۶- خدمات و زیرساخت‌ها: از لحاظ فضای عمومی، سبز دارای کمبود می‌باشند</p>	عوامل و زمینه‌های کالبدی و فنی
<p>- موانع و مشکلات ثبتي نظیر مشاعی، وراثتی و فاقد سند بودن برخی املاک</p> <p>- موانع حقوقی، نظیر توقیف و بازداشت و دارای پرونده قضایی بودن برخی املاک (Mirakhurli, 2016)</p> <p>- موانع اداری، نداشتن پایان کار، احداث غیرمجاز و مانند آن (Andalib, 2010)</p>	عوامل و زمینه‌های سیاسی، قانونی و حقوقی
<p>- ناکارآمدی طرح‌ها، برنامه‌ها، شیوه‌ها و روش‌های اجرایی و نیز ضعف همکاری نهادها (Mirakhurli, 2016)</p>	عوامل و زمینه‌های مدیریتی

برای این منظور شیوه‌های مختلف مداخله در بافت‌های فرسوده را ارائه داده‌اند که اهداف و شیوه‌های اقدامات به شرح زیر داشته‌اند:

جدول ۱- اهداف و شیوه‌های اقدام در انواع مداخله در بافت‌های فرسوده شهر

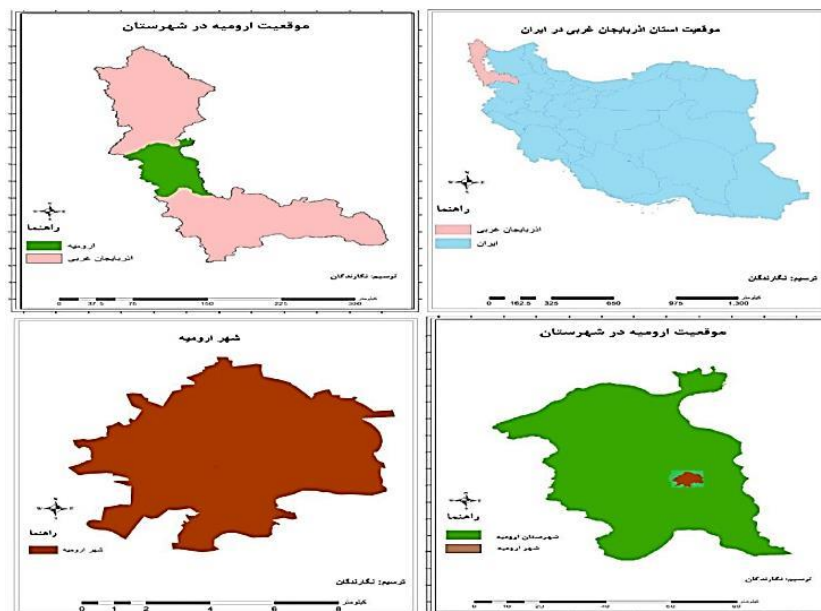
شیوه اقدام	هدف	نوع مداخله
شیوه‌های اقدام (یا نوع برنامه)	هدایت و کنترل توسعه	ساماندهی
تدوین اسناد هدایت‌گر (ضوابط و مقررات) و اقدام لازم توسط سازمان مسئول)	حفاظت مطلق	حفاظت
تهیه طرح، اسناد هدایت‌گر و برنامه سازماندهی و سرمایه‌گذاری	بهبودی، بازسازی، اصلاح یا احیای فضای شهری، حفاظت فال	مداخله سازنده
تهیه طرح و برنامه (اقدام) سازماندهی و سرمایه‌گذاری	نوسازی، حفاظت (فعال)، ایجاد فضا و ساختارهای نوین	مداخله بنیادی

منبع: نقدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۲۳

در این چارچوب متأخرترین رهیافت در جهت مداخله در بافت‌های فرسوده، بازآفرینی شهری می‌باشد. بازآفرینی به طور اساسی یک شیوه برنامه‌ریزی برای معاصر سازی، ارتقاء و یکپارچه‌سازی محیط‌های تاریخی با مواد جدید، مدرن و موفق به لحاظ اقتصادی (said et al, 2013: 423) و در واقع پاسخگویی به مجموعه خاصی از مسائل و مشکلات است که به طور معمول با فقر و فقدان در ارتباط است (Dargan, 2007: 4) و با مشارکت تمام ذینفعان قابل تحقق است.

محدوده مورد مطالعه

شهر ارومیه، مرکز شهرستان ارومیه و مرکز استان آذربایجان غربی است که در فاصله ۱۸ کیلومتری دریاچه ارومیه، در داخل جلگه‌ای به طول ۷۰ کیلومتر و عرض ۳۰ کیلومتر قرار گرفته است (روستایی، ۱۳۹۵: ۶۱)، در سال ۱۳۹۵ حدود ۷۳۶۲۲۴ نفر جمعیت داشته است. این شهر با مساحت ۱۰۵۴۸ هکتار در ارتفاع ۱۳۳۲ دارای موقعیت استقرار مناسب بوده و تقریباً در میانه استان با تراکم جمعیت ۱۴۰۰۰ نفر در کیلومتر مربع واقع شده است. این شهر، دومین شهر بزرگ در شمال غرب ایران محسوب می‌گردد که دارای قدمت بیش از ۳ هزار سال است (سلیمانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۸۰). بر اساس برآوردهای شهرداری ارومیه از ۱۱ هزار و ۲۰۰ هکتار مساحت شهر ارومیه ۴۱۷ هکتار آن در بافت‌های فرسوده قرار گرفته است، و از این میزان ۳۳۰ هکتار بافت تاریخی می‌باشند (شهرداری ارومیه، ۱۳۹۹).

شکل ۱: موقعیت جغرافیایی شهر ارومیه

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع کاربردی و به لحاظ روش، توصیفی-تحلیلی است، و برای جمع‌آوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و میدانی بهره برده شده است. تحقیق حاضر در جهت تحلیل آسیب‌های حاصل از بافت‌های فرسوده و اتخاذ شیوه مداخله و ساماندهی، از تکنیک FEMA (آژانس فدرال مدیریت شرایط اضطراری) بهره برده است. ارزیابی ریسک یک روش منطقی برای تعیین اندازه کمی و کیفی خطرات و بررسی پیامدهای بالقوه ناشی از حوادث احتمالی بر روی افراد، مواد، تجهیزات و محیط است. در حقیقت از این طریق میزان کارآمدی روش‌های کنترلی موجود مشخص شده و داده‌های باارزشی برای تصمیم‌گیری در زمینه کاهش ریسک، خطرات، بهسازی سیستم‌های کنترلی و برنامه‌ریزی برای واکنش به آنها فراهم می‌شود. ارزیابی ریسک، فرآیندی است که نیازمند تجربه، تخصص و دقت بالا بوده و می‌بایست در قالب کار تیمی و با بهره‌گیری از توان کارشناسان انجام پذیرد (جهانگیرزاده و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۳). فرایند آن به شرح زیر است؛

۱- شناسایی حالات خرابی سیستم (در این مرحله به شناسایی حالات خرابی با استفاده از روش‌های طوفان فکری، دلفی و غیره پرداخته می‌شود) ۲- محاسبه عدد اولویت ریسک (میزان بحرانی بودن با محاسبه عدد اولویت که محدوده‌ای بین ۱ تا ۱۰۰۰ دارد تعیین می‌شود. عدد اولویت ریسک از حاصل ضرب سه فاکتور شدت اثر ریسک، احتمال وقوع و قابلیت کشف به دست می‌آید). ۳- کاهش حالات خرابی با ارائه و پیشنهاد راه‌حل‌ها (اعضای تیم برای کاهش خرابی‌های شناخته شده تلاش و برنامه‌ریزی می‌کنند). در مرحله بعدی راه‌حل‌های پیشنهادی جهت اقدام، اولویت‌بندی شده‌اند، برای این منظور نیز از مدل BWM استفاده شده است تا وضعیت ارجحیت شاخص‌ها نسبت به هم و در نهایت وزن شاخص‌ها مشخص گردند، همچنین با روش BWM مقدار سازگاری شاخص‌ها در بازآفرینی مشخص شده‌اند، به طوری که مقدار آن بین ۰-۱ است، هرچه این مقدار به صفر نزدیک‌تر باشد، نشانگر سازگاری بیشتر شاخص‌های می‌باشد. در همین ارتباط این روش شامل گام‌هایی به شرح ذیل است؛ ۱- تعیین مجموعه‌ای از معیارهای تصمیم، ۲- تعیین بهترین (مهم‌ترین/مطلوب‌ترین) و

بدترین (کم‌اهمیت‌ترین/کمینه مطلوبیت) معیار، ۳- تعیین میزان ارجحیت بهترین یا مهم‌ترین معیار به نسبت دیگر معیارها با استفاده از مقادیر ۱ تا ۹، ۴- تعیین میزان ارجحیت دیگر معیارها نسبت به بدترین یا کم‌اهمیت‌ترین معیارها با استفاده از اعداد ۱ تا ۹، ۵- تعیین اوزان بهینه معیارها (صادقی دروازه و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۹). از آنجا که هدف پژوهش حاضر مبتنی بر نظر کارشناسان است، گردآوری اطلاعات تا رسیدن به اشیاع تئوریک با روش گلوله‌برفی (هدفمند) ادامه یافت و در نهایت ۲۰ نفر انتخاب شده‌اند. لازم به ذکر است که برای اطمینان از روایی سنج، پرسشنامه برای ۵ تن از اساتید متخصص ارسال و پس از دریافت نظرات اصلاحی خبرگان، پرسشنامه تدوین شده است و جهت اطمینان از پایایی داده‌های کمی پژوهش، ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده است، که مقدار آن بالای ۷۰ درصد گزارش شد.

یافته‌های تحقیق

گسترده‌گی روزافزون بافت‌های فرسوده شهرها یکی از مهمترین چالش‌های پیش‌روی کشورهای در حال توسعه است. مسائل موجود در بافت‌های فرسوده از نوع مسائل چند بعدی است و می‌توان ریشه‌های ایجاد این مسائل را در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و مدیریتی این بافت‌ها جستجو کرد (رسول نازی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۳۲). در همین راستا برای مداخله جامع در بافت‌های فرسوده و ساماندهی این بافت‌ها باید فراتر از بعد صرفاً کالبدی اقدام کرد. بدین منظور نیز تحقیق حاضر سعی داشته است بر پایه آسیب‌های حاصل از بافت‌های فرسوده در ابعاد مختلف، بهترین راه‌حل‌ها را شناسایی و اولویت توجه و مداخله را مشخص سازد. در همین راستا، در این بخش از تحقیق با استفاده از تکنیک مدیریت ریسک FMEA سعی شده است ضمن شناسایی آسیب‌های حاصل از بافت‌های فرسوده و تعیین سطح ریسک، راه‌حل‌های متناسب با آسیب‌ها ارائه گردند و عملکرد آنها در کاهش آسیب و ساماندهی بافت‌های فرسوده مشخص گردد.

جدول (۴): آسیب‌های حاصل از بافت های ناکارآمد شهر ارومیه

آسیب‌ها	اثر بالقوه آسیب	میزان کشف ریسک	احتمال وقوع	شدت اثر	RPN	سطح ریسک
کاهش استاندارد ها در ساخت‌وساز افزایش عمر بنا افزایش ریزدانگی بافت افزایش هزینه‌های عمرانی	آسیب زیاد زیاد در	۸	۶	۵	۲۴۸	قابل قبول
		۷	۶	۶		
		۷	۶	۵		
		۸	۶	۶		
افزایش مهاجرت دسترسی ضعیف به حمل‌ونقل تبدیل شدن به منطقه سکونت اقشار پایین اقتصادی	تأثیر زیاد زیاد	۶	۶	۶	۲۴۰	قابل قبول
		۷	۶	۴		
		۸	۷	۶		
استقرار صنایع در مناطق ناکارآمد سیستم فاضلاب ضعیف شیوع آفات کاهش کیفیت زندگی	آسیب زیاد زیاد زیاد	۷	۵	۵	۱۷۸	قابل قبول
		۷	۶	۵		
		۶	۵	۵		
		۷	۸	۶		

کاهش	کاهش	۶	۷	۵	۲۴۰	قابل	مشارکت کم مردم
کاهش	کاهش	۵	۵	۷		قبول	مشکلات روحی-روانی
کاهش	کاهش	۷	۶	۵	۲۵۲	قابل	افزایش فضای بی دفاع
کاهش	کاهش	۷	۷	۶		قبول	ناسازگاری کاربری‌ها
کاهش	کاهش	۷	۷	۷	۳۳۶	بارز	منابع درآمدی پایین
کاهش	کاهش	۸	۸	۷			افزایش بیکاری
کاهش	کاهش	۶	۶	۶			کاهش مالکیت بر زمین و مسکن
ضعف	ضعف	۷	۷	۶	۲۵۲	قابل	مسئولیت‌پذیری کم
ضعف	ضعف	۷	۷	۶		قبول	نظارت ضعیف بر مصالح به کاررفته و بناهای با قدمت
ضعف	ضعف	۷	۷	۵			دافع سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی
ضعف	ضعف	۷	۶	۶			ضعف اطلاعات موثق موجود در منطقه
ضعف	ضعف	۶	۶	۶			آمار زیاد بی‌سوادی در منطقه
ضعف	ضعف	۶	۷	۵			سیاست‌گذاری صرفاً کالبدی
ضعف	ضعف	۷	۷	۵	۳۳۹	بارز	بی‌توجهی به خواست و نیاز بازدیدکنندگان از
ضعف	ضعف	۶	۶	۶			ناتوانی پولی و مالی برای برگزاری رویدادها شهری
ضعف	ضعف	۷	۷	۶			- عدم تطابق رویداد با چشم انداز
ضعف	ضعف	۸	۷	۶			بدبینی شهروندان به رویداد شهری و پیامدهای آن-
ضعف	ضعف	۸	۸	۷			سطحی نگری و نبود دوراندیشی به رویدادها
ضعف	ضعف	۸	۹	۷			- موازی کاری و دوباره کاری بین نهادها
ضعف	ضعف	۸	۸	۶			ناشناس ماندن رویدادها و پتانسیل‌های شهر
ضعف	ضعف	۸	۸	۶			کاهش نیروی انسانی متخصص در زمینه برگزاری
ضعف	ضعف	۶	۶	۶			کمبود فضاهای تخصصی برای برگزاری رویداد
ضعف	ضعف	۷	۷	۶			بی‌توجهی به پایداری رویدادها

جدول (۵): مهمترین گزاره‌های ساماندهی بافت‌های ناکارآمد ارومیه

سطح ریسک	RPN	ریسک‌های بارز بافت‌های فرسوده	مهم‌ترین گزاره‌های ساماندهی
قابل قبول	۲۴۰	ناتوانی مالی پولی	-مدیریت یکپارچه شهری - تجاری‌سازی معابر - نظارت بر ساخت‌وساز و کنترل بناها - شناسایی دقیق رویدادها در بافت‌های فرسوده
قابل قبول	۲۲۷	ضعف در رویدادمداری	- تعقیب سیاست‌های رشد هوشمند شهری - تعریض معابر بافت‌های فرسوده - افزایش خدمات رفاهی-تفریحی - انتقال صنایع و الاینده‌های بیرون از منطقه فرسوده

-بهبود کمیت و کیفیت بسترهای برگزاری مراسم ها و
 رویدادها تاریخی - فرهنگی (بازآفرینی مبتنی بر
 الگوی رویدادمداری)
 -بهبود سیمای بافت های فرسوده

پیشنهادهای ارائه شده در راستای ساماندهی و کاهش آسیب‌های حاصل از بافت‌های فرسوده نشان داده است که ریسک‌های بارز، ناتوانی مالی پولی و ضعف در رویدادمداری به سطح قابل قبول و کمتر از ۳۰۰ کاهش یافته‌اند؛ بنابراین می‌توان عنوان داشت که راه‌حل‌های پیشنهادی می‌توانند در زمینه ساماندهی بافت‌های فرسوده ارومیه نقش اساسی ایفا بکنند، اما لازم است جهت تعیین اولویت اقدام و ضرورت توجه هر کدام، اقدام به سطح‌بندی گردد، برای این منظور نیز از مدل BWM استفاده شده است.

جدول (۶): اولویت‌بندی راهبردهای ساماندهی بافت های فرسوده شهر ارومیه

اولویت	وزن	شناسه	شاخص
۳	۰/۱۵۸۴۶۱	C1	مدیریت یکپارچه شهری
۵	۰/۰۷۹۲۳	C2	تجاری‌سازی معابر
۷	۰/۰۵۲۸۲	C3	نظارت بر ساخت‌وساز و کنترل بناها
۲	۰/۲۱۷۸۸۳	C4	شناسایی دقیق رویدادها در بافت های فرسوده
۴	۰/۱۰۵۶۴	C5	تعقیب سیاست‌های رشد هوشمند شهری
۹	۰/۰۳۹۶۱۵	C6	تعریض معابر بافت های فرسوده
۶	۰/۰۶۳۳۸۴	C7	افزایش خدمات رفاهی -تفریحی
۸	۰/۰۴۵۲۷۴	C8	انتقال صنایع و الاینده های به بیرون از منطقه فرسوده
۱	۰/۲۱۷۸۸۳	C9	بهبود کمیت و کیفیت بسترهای برگزاری مراسم ها و رویدادها تاریخی - فرهنگی) بازآفرینی مبتنی بر الگوی رویدادمداری)
۱۰	۰/۰۱۹۸۰۸	C10	بهبود سیمای بافت های فرسوده

پیشنهادهای ارائه شده در راستای کاهش آسیب‌های حاصل از بافت‌های فرسوده شهر ارومیه نشان داده است که بهبود کمیت و کیفیت بسترهای برگزاری مراسم ها و رویدادها تاریخی - فرهنگی (بازآفرینی مبتنی بر الگوی رویدادمداری)، شناسایی دقیق رویدادها در بافت های فرسوده مهمترین راه حل جهت ساماندهی و بازآفرینی بافت‌های فرسوده و به سطح قابل قبول رساندن آسیب‌ها بوده‌اند. در همین چارچوب در اهمیت بازآفرینی بر پایه الگوی رویدادمداری باید اذعان داشت که؛ شهرها دیگر صرفاً به دنبال استفاده از میراث فرهنگی خود به عنوان منبع رویداد نیستند، بلکه رقابت شدیدی بین شهرها برای خلق و کپی رویدادها وجود دارد. به طوری که امروزه روندی از اشاعه فستیوال‌ها موسیقی و فیلم و کارناوال‌ها و بازسازی سنتی در جهان شکل گرفته است، و موفق‌ترین، آنهایی هستند که از این رویدادها به عنوان پلی میان فرهنگ محلی و جهانی و همچنین فرهنگ سنتی و معاصر، استفاده می‌کنند. خلق رویداد، نیازمند فضایی است که مردم بتوانند در آن جمع

شوند تا حضور مشترک را تجربه کنند و زمانی که فضاها خلق شدند، باید زنده شوند. بنابراین باید عنوان داشت که امروزه مداخله و ساماندهی بافت‌های فرسوده با رویکرد رویدادمداری به عنوان راهبردی اساسی و مهم در دستور کار قرار گرفته است و بسیاری از شهرها علاوه بر ارتقاء فضاهای شهری از سایر مزیت‌های رویدادمداری، بهره می‌گیرند. در این میان رویکرد شهر رویداد مدار، از رویدادها در جهت پشتیبانی هدفمند و پایدار از برنامه‌های بلندمدت توسعه شهر و توسعه فضاهای عمومی با هدف نهایی ارتقای کیفیت زندگی برای همگان استفاده می‌کند. در همین ارتباط باید خاطر نشان و تأکید کرد، که صرفاً برگزاری رویدادها به معنای ایجاد رویداد مداری نیست، بلکه حرکت از شهر دارای رویداد به سمت شهر رویداد مدار نیازمند اتخاذ رویکردی جامع در مورد ارتباط شهر و رویدادها به بهینه کردن منافع برنامه‌ریزی رویدادها به مثابه کل است (Richards, 2015, 342).

در همین ارتباط تجارب جهانی نشان داده است که موفق‌ترین رویدادها در ساختار اصلی شهر و مکان‌های پر رفت و آمد شهر رخ داده‌اند. بنابراین می‌توان عنوان داشت که رویدادمداری به طرز قابل توجهی تحت تاثیر عناصر ارزشمند و تاریخی هستند. چرا که بافت‌های تاریخی و عناصر نمادین یکی از راهبردهای کالبدی شهرهای رویدادمدار برای ساخت تصویری متمایز از شهر و برندسازی است تا بتوانند برای خود مزیت رقابتی نسبت به دیگر شهرها ایجاد کنند (Richards & Palmer, 2012: 268)، بنابراین بافت‌های تاریخی برای مردم جذاب‌اند و تمایل بیشتری برای حضور در فضا را ایجاد می‌کنند، به طوری که از یک طرف به واسطه کشش بصری و غنای حسی و از طرف دیگر به واسطه قدرتمند بودن حس هویت و حس تعلق عامل جمع شدن افراد کنار هم‌دیگر می‌شوند.

نتیجه‌گیری

شهر به عنوان بستر زیست بشر دارای نقش اساسی در ایجاد احساس رضایتمندی و در واقع شکل‌دهنده سبک زندگی انسان و تعیین‌کننده کیفیت زندگی اوست. لذا توجه به محیط فیزیکی شهر نقش مهمی در بهبود کیفیت زندگی بشر دارد. این در حالی است که در دهه‌های اخیر، با افزایش جمعیت شهری و متعاقباً توسعه شهرها، ضمن تنیده شدن بافت‌های جدید به دور شهرها، شاهد ظهور بافت‌های ناکارآمد در محیط شهر شده‌ایم.

به طوری که امروز نه تنها از پویایی گذشته خود بازایستاده‌اند و نقش کلیدی خود را نسبت به گذشته از دست داده‌اند، بلکه تبدیل به کانون بحران نیز شده‌اند. به طوری که در محدوده مورد مطالعه (شهر ارومیه) بافت‌های فرسوده شهر باعث ۳۴ آسیب با ۸ اثر بالقوه (آسیب‌پذیری در برابر زلزله، افزایش ناهنجاری اجتماعی، افزایش آلودگی، کاهش تعلق خاطر، تضاد کالبدی، ناتوانی مالی-پولی ساکنان، ضعف مدیریتی، ضعف در رویداد مدار) در مجموعه شهری شده‌اند، که در این میان ناتوانی مالی-پولی و ضعف در رویدادمداری با مقادیر $RPN=336$ و 339 در سطح بارز شناسایی شده‌اند. در این چارچوب جهت به تعادل رساندن آسیب‌ها و کاهش سطح خطر این بافت‌ها اقدام به شناسایی ۱۰ راه‌حل (مدیریت یکپارچه شهری، تجاری‌سازی معابر، نظارت بر ساخت‌وساز و کنترل بناها، شناسایی دقیق رویدادها در بافت‌های فرسوده، تعقیب سیاست‌های رشد هوشمند شهری، تعریض معابر بافت‌های فرسوده، افزایش خدمات رفاهی-تفریحی، انتقال صنایع و الاینده

های به بیرون از منطقه فرسوده، بهبود کمیت و کیفیت بسترهای برگزاری مراسم ها و رویدادها تاریخی - فرهنگی (بازآفرینی مبتنی بر الگوی رویدادمرداری)، بهبود سیمای بافت های فرسوده) شده است که بر پایه اولویت بندی آنها جهت اقدام با استفاده از مدل BWM، بهبود کمیت و کیفیت بسترهای برگزاری مراسم ها و رویدادها تاریخی - فرهنگی (بازآفرینی مبتنی بر الگوی رویدادمرداری) و شناسایی دقیق رویدادها در بافت های فرسوده با وزن ۰/۲۲ شناسایی شده اند. در اهمیت رویدادمرداری به عنوان راه حل منتخب باید عنوان داشت؛ که رویداد مداری به طرز قابل توجهی تحت تاثیر عناصر ارزشمند و تاریخی است.

وجود بناهای تاریخی و ایجاد عناصر نمادین یکی از راهبردهای کالبدی شهرها رویدادمدار برای ساخت تصویری متمایز از شهر و برندسازی است تا بتوانند برای خود مزیت رقابتی نسبت به دیگرشهرهای ایجاد کنند. در همین راستا محققانی همچون گیلار و گیلیوری (۲۰۲۲)، در تحقیق خود عنوان می کنند که شهرهای معاصر رویداد را به عنوان منبع خلاقیت می بینند که می تواند برای تحریک صنایع خلاق، افزایش جذابیت شهر و ارتقای انسجام اجتماعی توسعه یابد. و فرصت های جدیدی برای شهرها فراهم کنند تا از قدرت خلاقیت شهروندان خود برای توسعه رویدادها و بهره مندی بیشتری از تاثیرات آنها استفاده کنند، همچنین لطفی و همکاران (۱۴۰۱)، در تحقیقی با عنوان بازآفرینی رویداد مدار در بازپیوند استخوان بندی شهرهای تاریخی (شیراز)، به این نتایج دست یافتند که استخوان بندی تاریخی شهر را به صورت صحنه ای برای رخدادهای متنوع آماده نگاه داشته است و می توان در زمینه بازآفرینی نقش آفرینی بکند. بنابراین همراستا با تحقیق های صورت گرفته، تحقیق حاضر رویدادمرداری را به عنوان الگوی قابل قبول و در اولویت اول مداخله و ساماندهی بافت های فرسوده مورد تاکید قرار داده است، در همین چارچوب نیز پیشنهادهایی به شرح زیر پیشنهاد می گردد.

- شناسایی رویدادهای تاریخی - فرهنگی در سطح شهر به طور اعم و بافت های فرسوده به طور اخص
- ارتقاء زیرساخت های لازم برای برگزاری رویدادها
- شناسایی ذی نفعان و در نظر گرفتن خواسته و نیازهای آنها
- جلب و افزایش مشارکت خلاقانه گروه های مردمی به خصوص جوانان
- توجهی شهروندان از منافع اقتصادی حاصل از برگزاری رویداد و رویدادمرداری به عنوان الگوی بازآفرینی بافت های فرسوده

منابع و مأخذ

- آقایی زاده، اسماعیل؛ محمدزاده، ربابه. (۱۳۹۸). بررسی سرمایه اجتماعی در فرآیند بازآفرینی شهری در بافت های مشکل ساز شهری رشت مطالعات ساختار و عملکرد شهری، ۶(۱۹)، ۱۶۷-۱۴۵.
- بهادری، آرش، بیک محمدی، حسن و تقوایی، مسعود (۱۳۹۶)، آسیب شناسی فرهنگی واجتماعی بافت های مساله دار شهری (مورد مطالعه: بافتهای فرسوده کرج)، پژوهش های مکانی - فضایی، (۲)، ۱۶-۳۲
- پورصفوی، سید مسعود و حسینی قاضیانی، سیده نرجس. (۱۳۹۵). آسیب شناسی و بررسی ابعاد اجتماعی و فرهنگی تأثیر گذار بر فرسودگی کالبدی محله خواهر امام شهر رشت. مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی ۱۱(۳۴)، ۱۵۱-۱۳۳.

- توفیق، مریم و فروزان‌فر، جلال. (۱۴۰۱). تبیین و بررسی بحران هویت از منظر آسیب شناسی بافت‌های تاریخی (مورد مطالعاتی: محله فهادان یزد). فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، ۱۲(۴)، ۱۰۸۰-۱۰۹۸.
- توکلی‌نیا، جمیله، ضرغامی، سعید، تیموری، اصغر و اسکندری، مجید (۱۳۹۸)، تحلیلی بر آسیب شناسی فضایی از ساختار کالبدی و بافت اجتماعی شهر با رویکرد پدافند غیرعامل مورد پژوهی: منطقه شش کلانشهر تهران، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۹(۵۳)، ۷۳-۵۱.
- جهانگیر زاده جواد، موسوی میر نجف، رسولی محمد و سعیدپور شراره (۱۴۰۰). آسیب شناسی تحولات جمعیتی با ترکیب دو مدل ارزیابی آسیب (FMEA-IPA) (مورد مطالعه: استان آذربایجان غربی). مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی، ۲(۴): ۲۱-۳۶
- حیدری، محمد تقی، احدنژاد روشتی، محسن، رسولی محمد و سعید پور، شراره. (۱۴۰۱). تبیین شاخص‌های بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهر ارومیه با روش تلفیقی (BWM-IPA) جغرافیا و توسعه ناحیه ای، ۲۰(۲)، ۱۶۶-۱۴۱.
- رسول نازی، سمیه، نقیبی، فریدون و خسرونیبا، مرتضی. (۱۴۰۱). بررسی نقش ظرفیت های مردمی و محلی در بازآفرینی بافت ناکارآمد شهری (نمونه موردی: بافت فرسوده ارومیه). پژوهش‌های جغرافیای انسانی ۵۴(۱)، ۱۳۱-۱۵۴.
- رسولی، محمد، احدنژاد، محسن و حیدری، محمد تقی. (۱۴۰۰). تحلیل اهمیت- عملکرد عوامل کلیدی موفقیت در بازآفرینی بافت‌های ناکارآمد شهری با تأکید بر ذینفعان (مطالعه موردی: شهر زنجان). فصلنامه برنامه ریزی توسعه شهری و منطقه ای، ۶(۱۶)، ۱۴۹-۱۷۸.
- رسولی، محمد، احدنژاد روشتی، محسن، مشکینی، ابوالفضل و حیدری، تقی. (۱۴۰۱). تحلیل بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهری با تأکید بر نقش و عملکرد ذینفعان محلی با رویکرد آینده‌نگاری (مطالعه موردی: شهر زنجان). فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش و برنامه ریزی شهری، ۱۳(۴۸)، ۶۸-۵۱.
- رسولی، محمد، احدنژاد روشتی، محسن، حیدری، محمد تقی و مشکینی، ابوالفضل. (۱۴۰۰). تبیین عوامل شکل دهنده بافت‌های ناکارآمد شهری (مطالعه موردی: شهر زنجان). فصلنامه علمی و پژوهشی نگرش های نو در جغرافیای انسانی، ۱۴(۱)، ۴۴-۲۳
- روستایی، شهریور، علی اکبری، اسماعیل و حسین‌زاده، رباب. (۱۳۹۵). بررسی عوامل کلیدی تاثیرگذاری بر رشد شهرهای بزرگ (مطالعه موردی: شهر ارومیه)، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۷(۲۶)، ۷۴-۵۳.
- سرور، هوشنگ (۱۳۹۸). شناسایی بافت‌های فرسوده شهری بر اساس شاخص‌های کالبدی مطالعه موردی (منطقه یک شهر تبریز)، شهر پایدار، ۲(۱)، ۱۴-۱.
- سلیمانی، علیرضا، آفتاب، احمد و شیخ‌احمدی، احمد (۱۳۹۵)، بررسی، تحلیل و رتبه‌بندی سطوح برخورداری محلات فرسوده شهر ارومیه، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، ۸(۲۵)، ۹۰-۷۹.
- شهرداری ارومیه (۱۳۹۹)، بافت فرسوده شهر ارومیه
- صادقی دروازه، سعید، صالحی صدقیانی، جمشید، مکوندی، شکوفه و منصوری، فرزانه. (۱۳۹۸)، به‌کارگیری فن BWM در ارزیابی عوامل موثر بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی در طراح‌های انتقال فناوری، فصلنامه توسعه مدیریت منابع انسانی و پشتیبانی، ۱۱(۵۵)، ۷۸-۱۰۳.
- قادری، رضا، رسولی، محمد، مام شریفی، احمد و شیخی نسب، مژگان. (۱۴۰۱). تبیین اهمیت/عملکرد عوامل کلیدی بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهری مطالعه موردی: شهر ارومیه. پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۱۰(۲)، ۲۴۸-۲۲۹.

- نامور، فهیمه، حاجی پور، خلیل، شبانی، امیر حسین و محمدی، محمود. (۱۴۰۱). شناسایی عوامل مؤثر بر فرآیند تنظیم مجدد زمین در بافتهای فرسوده شهری (مطالعه موردی: شهر شیراز). فصلنامه مطالعات شهری، ۱۱(۴۳)، ۶۵-۷۶.
- نعمت الهی، مجید، انوری، محمودرضا و کریمیان بستانی، مریم. (۱۴۰۱). بررسی و تحلیل عوامل مؤثر بر ساماندهی بافتهای فرسوده شهری (مورد مطالعه: شهر سراوان). فصلنامه علمی و پژوهشی نگرش های نو در جغرافیای انسانی، ۱۴(۲)، ۸۶-۷۱.
- نقدی، آمنه، مافی، عزاله و وطن پرست، مهدی (۱۳۹۸)، تحلیلی بر وضعیت شاخص های تابآوری در بافت های فرسوده شهری مطالعه موردی: بافت فرسوده شهر فاروج)، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دوره ۲۱، شماره ۶۰، ۲۱۹-۲۳۸.
- نیازی، محسن و فرقانی نوش آبادی، زهرا (۱۳۹۴)، آسیب شناسی اجتماعی و فرهنگی بافت های فرسوده شهری، همایش ملی بافت های فرسوده و تاریخی شهری: چالش ها و راهکارها، کاشان، ۱۳-۱.
- محمد صالحی، زینب، شیخی، حجت و رحیمین، علی (۱۳۹۳). بهسازی کالبدی- محیطی بافت مرکزی شهر با رویکرد توسعه شهری مطالعه موردی بافت مرکزی خرم اباد، مطالعات شهری، ۲(۷)، ۸۷-۷۳.
- محمدی کرمجو، هادی (۱۳۹۵)، ارزیابی پایداری مناطق ناکارآمد شهرستان مراغه. پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری به راهنمایی دکتر نفیسه مرصوصی، گروه جغرافیا، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه پیام نور.
- Andalib, A (2010), Renewal policy on urban worn-out areas; new move in Tehran City, Renovation Organization of Tehran.
- Baek, H.Ch., Park, H.S. (2012). Changes in renovation policies in the era of sustainability. Energy and Buildings, Vol. 47: 485-496.
- Chahardowli, M. & Sajadzadeh, H. (2022). A strategic development model for regeneration of urban historical cores: A case study of the historical fabric of Hamedan City, Land Use, Vol. 114, pp. 1-18
- Dargan, Lorna. (2007), Conceptualising Regeneration in the New Deal for Communities, Planning Theory & Practice, Vol.8, No.3, pp.345-362.
- Deng, CH., Deng, J.(2015)._Viewing urban decay from the sky: A multi-scale analysis of residential vacancy in a shrinking U.S. city. Landscape and Urban Planning 141 (2015) 88-99.
- Falanga, R. (2022). Understanding place attachment through the lens of urban regeneration, Insights from Lisbon, Cities, Vol. 22, pp. 1-20.
- Farjam, R., Hossieni Motlaq, S (2019). Does urban mixed use development approach explain spatial analysis of inner city decay? Journal of Urban Management 8 (2019) 245-260.
- Janmardi, F (2014) Strategic Planning for Intervention in urban worn-out areas of Bonab (Case Study: The Neighbourhood of Gezavsht), M.A. Thesis in urbanism, Islamic Azad University of Marand.
- Jose Rua, M., Huedo, P., Civera., V., Agost-Felip, R. (2019). A simplified model to assess vulnerable areas for urban, regeneration, Sustainable Cities and Society , Vol. 46: 1-23
- Kalantari, M., Poirahmad, A., Abdali, Y (2019) Spatial analysis of crime in the Urban Obsolete Texture, Case Study: Neighborhood Harandi, District 12 Tehran, Urban Ecology Researches, Vol. 10, No. 19: 49-60.
- Korkmaz, C. Balaban, O. (2019). Sustainability of urban regeneration in Turkey: Assessing the performance of the North Ankara Urban Regeneration Project. Habitat International, Vol. 95
- Mirakhurli, A (2016), Resiliency physical-environmental urban communities with emphasis on Deteriorated Areas (Case study: District 10 of Tehran Municipality), M.A. Thesis in urban planning, Payame Noor University of Tehran.
- Mohammadi Karamjavan, H (2016), Evaluation of Sustainability in Obsolescent Zone of Maragheh city, M.A in Geography & urban Planning_ Urban Spatial Planning, Faculty of Social and Economic Sciences Tehran Center, Payame Noor University.
- Pishgahifard, Z., Kalantari, M., Parhiz, F. & Haghpanah, E. (2011). Geographic analysis of drug-related hotspots in the city of Kermanshah. The Quarterly Journal of Urban and Regional Research Studies, 3(11), 75-96.

-Rezvani, N., Behzadfar, M., Habibi, K (2017) The Evaluation of Environmental qualities in historic tissues based on sense of place (Case study: the Sarcheshme Neighborhood of Gorgan), Research and urban planning, Vol. 8, No. 29, 23-42.

-Richards, G. (2015). Developing Creativity in Tourist Experiences: A Solution to The Serial Reproduction of Culture?. *Tourism Management*, 27(6), 1209-1223.

-Richards, G., & Palmer, R. (2012). *Eventful cities*. New York: Routledge

-Rosemary, D. f. Bromley, Andrew R. Tallon and Colin j. Thomas (2005) City centre regeneration through residential development: Contributing to sustainability, *Urban Studies*, Vol 42, No 13.

-Ruijsbroek, A., Wong, A., van den Brink, C., Droomers, M., van Oers, H. A. M., Stronks, K., Kunst, A. E. (2019). Does selective migration bias the health impact assessment of urban regeneration programmes in cross-sectional studies? Findings from a Dutch case study, *Health & place*, Vol.55, :155-164

-Said, SH., Aksah, H., Ismail, Elma. (2013) Heritage Conservation and Regeneration of Historic Areas in Malaysia, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol.105, 418-428.

-Supreme Council for Urbanism and Architecture of Iran (2003), Acts of the Supreme Council for Urbanism and Architecture of Iran

-Xin,H.(2023), Urban renewal design based on analysis of remote sensing images and texture characteristics, *Optik*,V(273), ISSN 0030-4026